

Organismide kooseksisteerimine

Triin Marandi

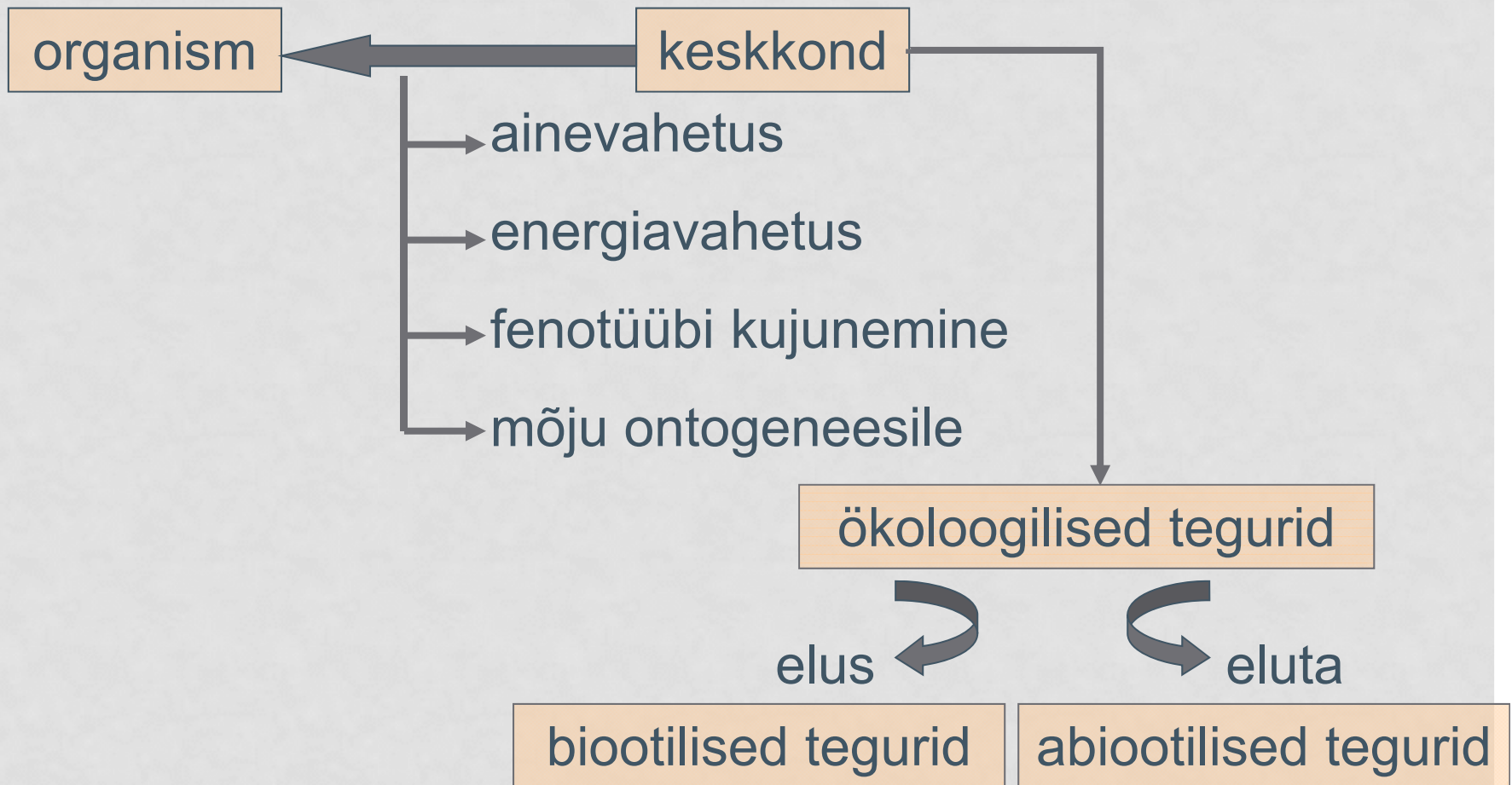
Tartu Forseliuse Gümnaasium

1012

1

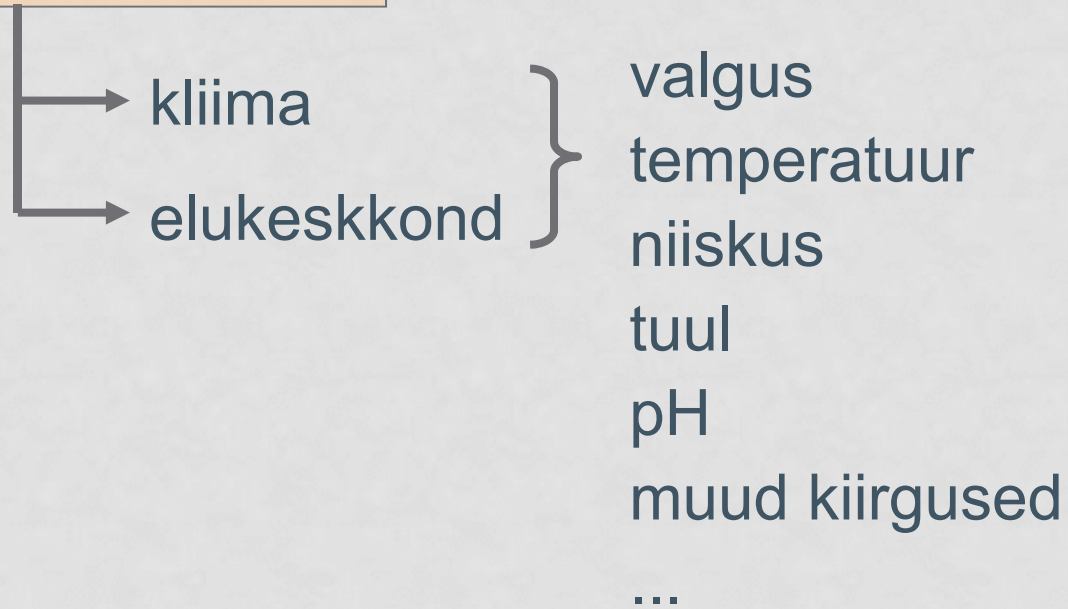
2. NÄDAL (2 TUNDI)

ÖKOLOOGILISED TEGURID JA ORGANISMIDEVAHELISED SUHTED

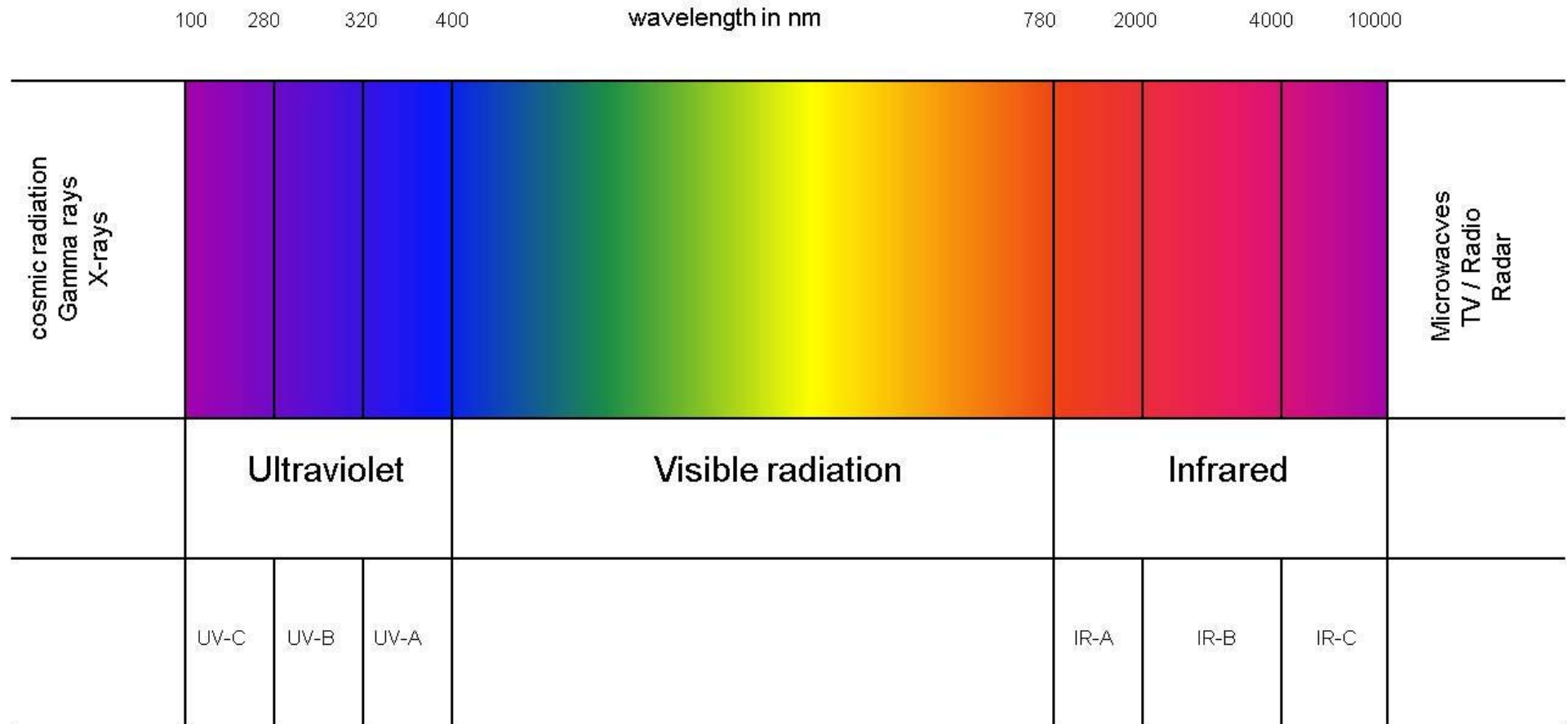

Ökoloogiline tegur = ökoloogiline faktor = keskkonnategur

abiootilised tegurid

Valguskiirgus

Vaata valguskiirguse jaotumist!

Valguskiirus

Nähtav valgus - saadakse Päikeselt, vaja nägemiseks, fotosünteesiks

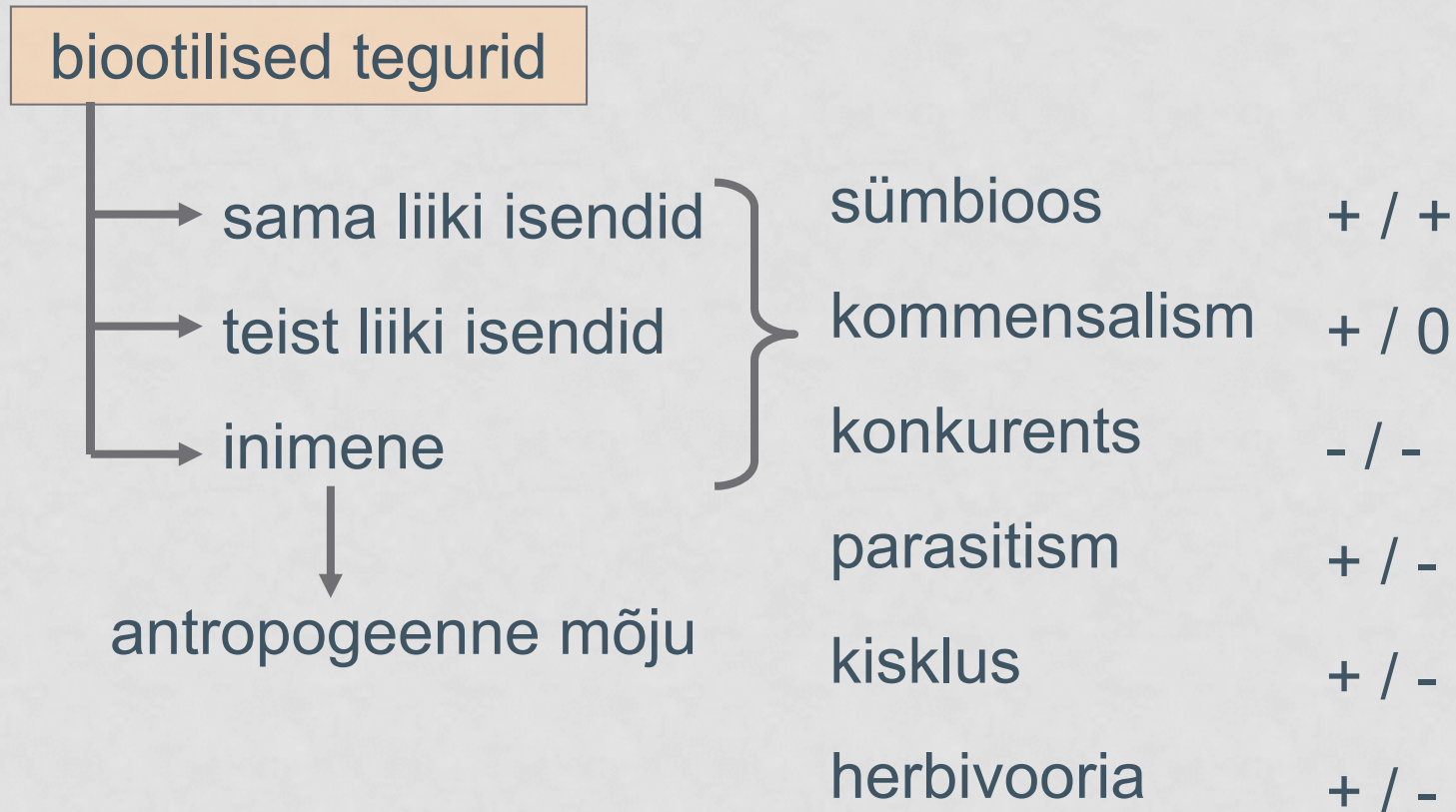
Infravalgus ehk soojuskiirus

Ultravalgus – suures koguses kahjulik, hävitav

Kuidas on organismid kohastunud erineva valguskiirgusega?

Kuidas on organismid kohastunud erineva temperatuuriga?

Ökoloogilised tegurid soodustavad või pidurdavad organismi elutegevust

Mõisted

Sümbioos – eri liiki organismide (sümbiontide) vaheline **vastastikku kasulik** suhe. + / +

Kommensalism - eri liiki organismide vaheline suhe, milles üks osapool saab **kasu** ning teisele osapoolele on see kooselu **kahjutu ja kasutu**. + / 0

Konkurents - liikide või organismide vaheline **negatiivne suhe** ühise limiteeriva ressursi tõttu. - / -

Parasitism - üks organism (**parasiit**) kasutab teist organismi (**peremeesorganismi**) oma elutegevuseks, põhjustades talle kahju (toitainete kaotust, hävitades kudesid, saastades oma ainevahetusjääkidega). + / -

Kisklus - röövloma ja saaklooma vaheline toitumissuhe. + / -

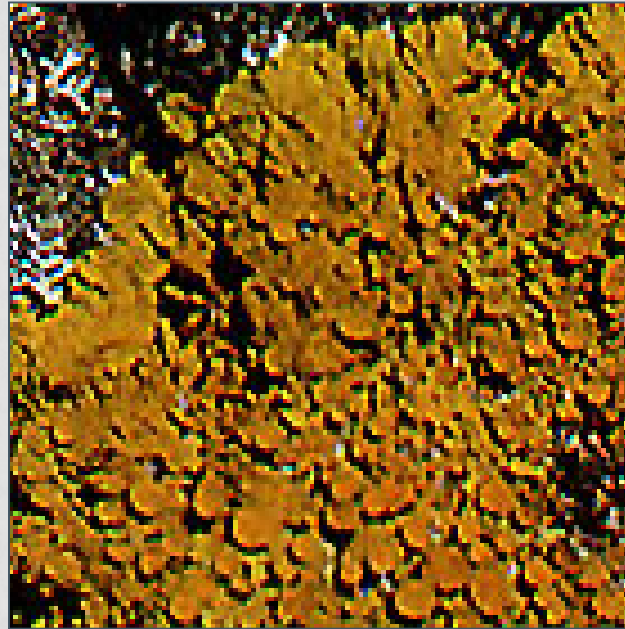
Herbivooria - herbivoori ehk taimtoidulise loomaliigi ja taimeliigi vaheline toitumissuhe. + / -

Ülesanne: milliste organismidevaheliste suhetega on tegu?

Puuk inimese käel

Seen ja vetikad
samblikus

Naaskelsaba
inimese
seedekulglas

Ülesanne: milliste organismidevaheliste suhetega on tegu?

Madu sööb konna

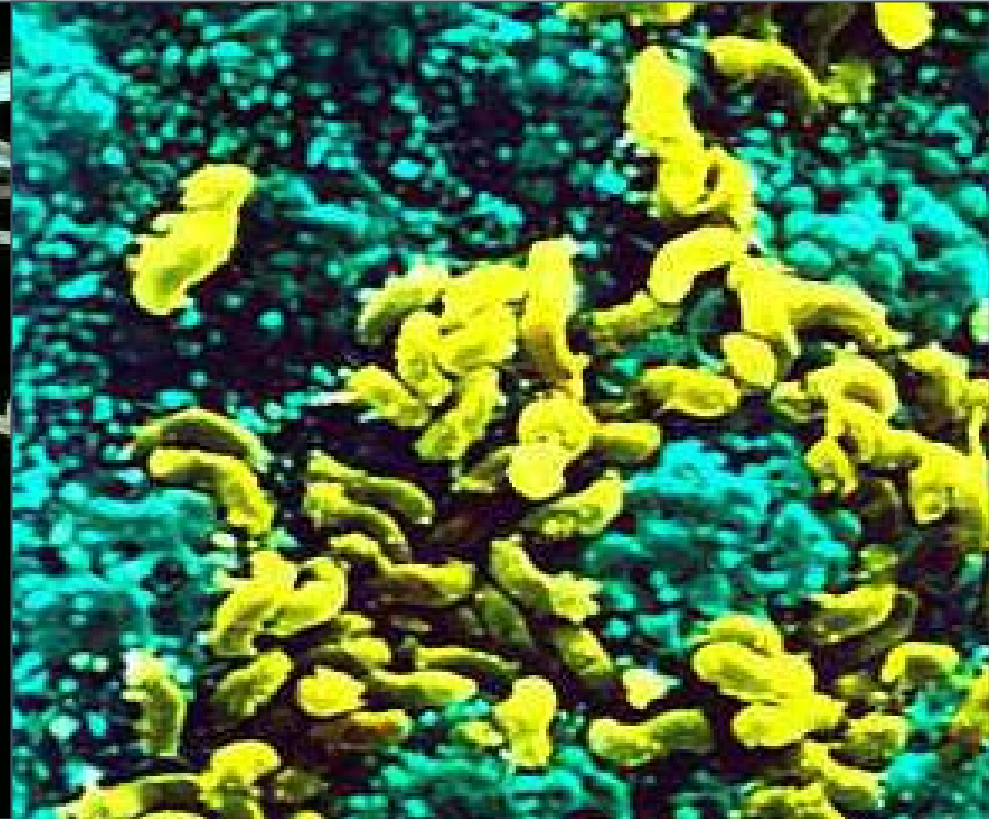

Puud metsas

Ülesanne: milliste organismidevaheliste suhetega on tegu?

Lämmastikku siduvad bakterid taime juurtel

Bakterid inimese seedekanalisis

Ülesanne: milliste organismidevaheliste suhetega on tegu?

Antiloop toitub taimedest

Tiiger toitub teistest loomadest

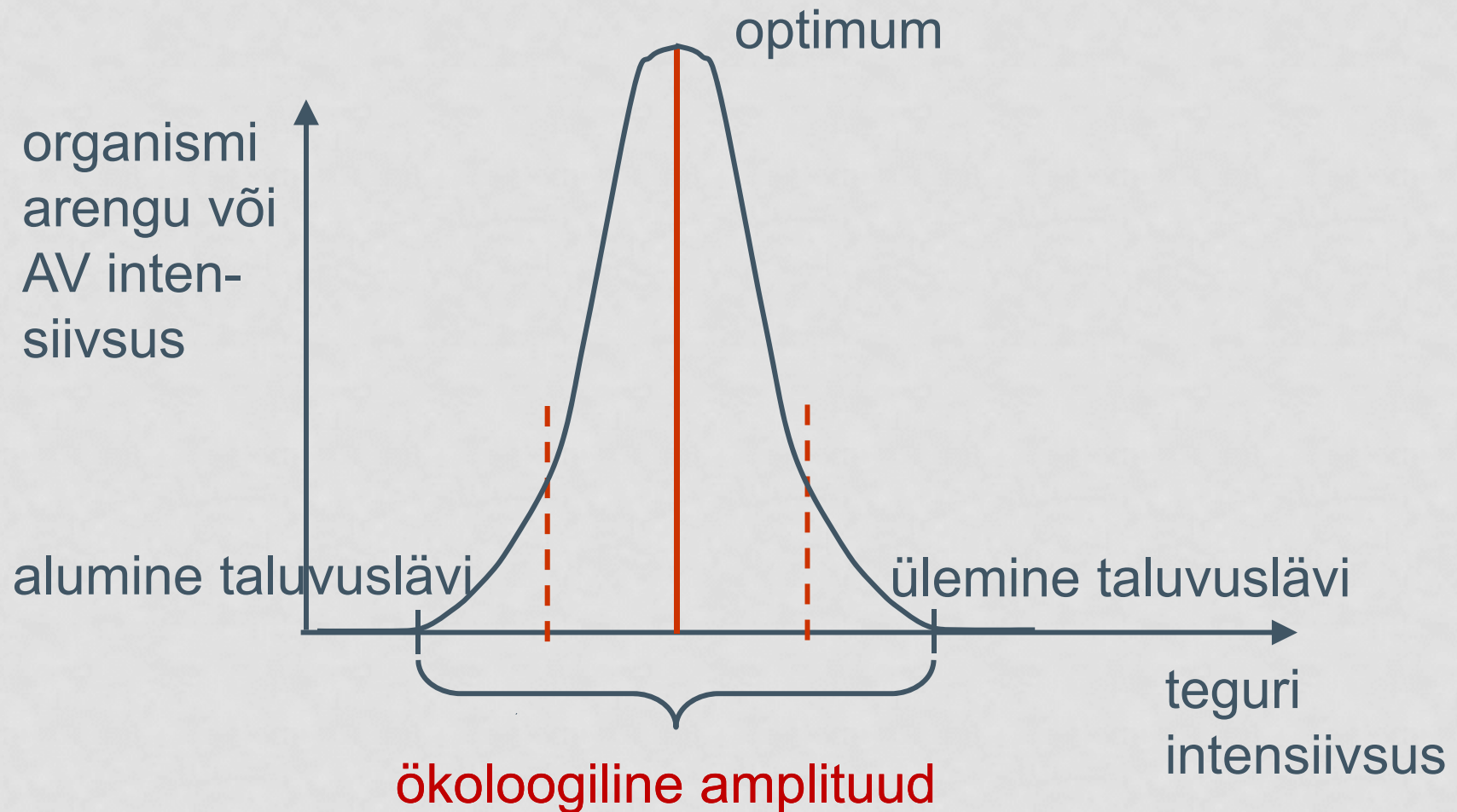

Kes on?

- parasiit
- herbivoor
- kommensaal
- sümbiont
- tippkiskja
- konkurent

Keskkonnategurite mõju graafiline kujutamine (tolerantsuskõver):

Kõik sõltub organismi iseärasustest!

Liebigi miinimumseadus

organismi elutegevust piirab kõige rohkem see tegur (hoolimata teiste tegurite optimaalsusest), mis rahuldab liigi nõudlust kõige vähem

Shelfordi tolerantsusreegel

organismi elutegevust piirab kõige rohkem see tegur (hoolimata teiste tegurite optimaalsusest), mis enim eemaldub optimumist

3. NÄDAL (2 TUNDI)

POPULATSIOON, ÖKOSÜSTEEMID,
NEID ISELOOMUSTAVAD
TUNNUSED, TOIDUAHEL

Populatsioon

Ühte liiki isendid ühel territooriumil ühel ajal - **populatsioon**

➔ ristuvad vabalt

➔ on teistest populatsioonidest isoleeritud

Liigi levila = **areaal**

Populatsiooni iseloomustavad tunnused:

➔ **Suurus** ehk **arvukus** - isendite arv populatsioonis

➔ **Tihedus** - isendite arv pinnaühikul

Sõltuvad organismide mõõtmetest, nõudlusest keskkonnategurite suhtes ja teistest populatsioonidest.

Milline on teie populatsiooni suurus ja tihedus?

Kuidas mõjutab populatsiooni tihedus organismidevahelisi suhteid?

Kooslused ehk biotsönoosid:

taime-
kooslused

looma-
kooslused

seene-
kooslused

mikroorga-
nismide
kooslused

Ökotoop: vesikeskkond
õhkkeskkond
muldkeskkond
+ abiootilised tegurid

populatsioon 1

populatsioon 2

populatsioon 3

populatsioon 4

liik 1

kooslus 1

liik 2

kooslus 2

liik 3

+ ökotoop

= ökosüsteem

Ökosüsteem on isereguleeruv ja arenev tervik, mille moodustavad üksteisega seotud organismid koos neid ümbritseva keskkonnaga

Ökosüsteemi iseloomustavad tunnused:

➔ **Liigiline koosseis** - ökosüsteemis elavate liikide nimistu

➔ **Liigirikkus** - kooslustesse kuuluvate liikide arv

Liigirikas ökosüsteem - salu-segamets, puisniit

Liigivaene ökosüsteem - raba

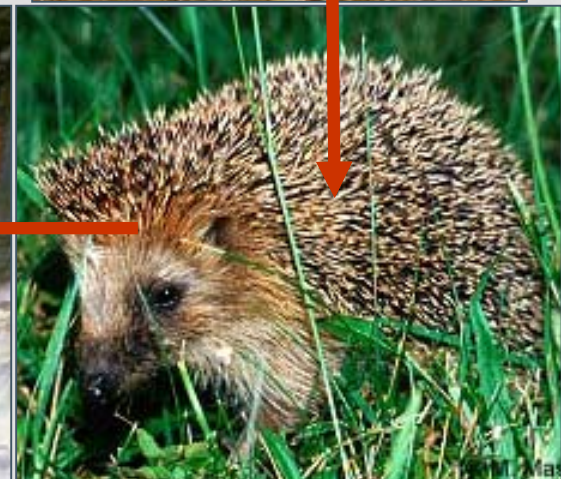
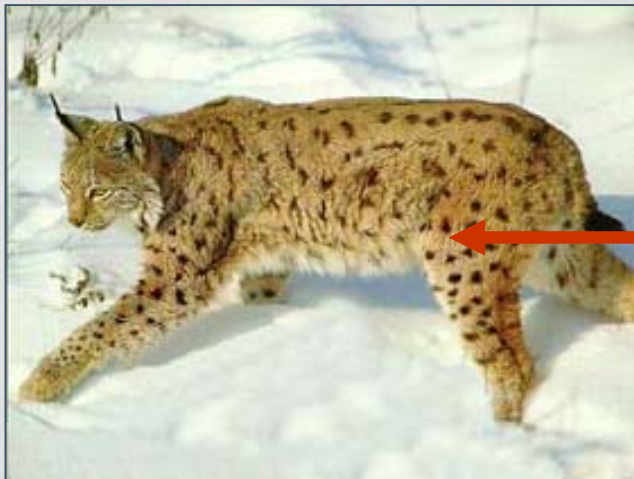
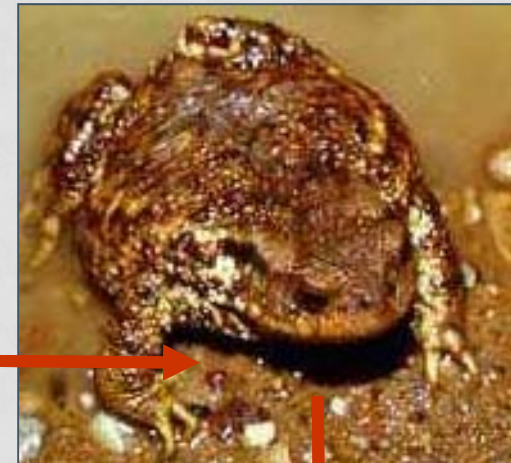
➔ Produktiivsus - **biomassi** juurdekasv ajas

Organismide kuivkaal pinnaühiku kohta

Ökosüsteemi iseloomustatakse **dominantide** abil

Tema populatsioon ökosüsteemis on kõige arvukam!

Toiduahel - omavahel toitumissuhetes olevad organismid
(reastatult, nool näitab toidu kulgemise suunda)

Toiduahela lüli = troofiline tase

Autotroofsed taimed - võtavad keskkonnast anorgaanilisi ühendeid ja sünteesivad päikeseenergia abil orgaanilisi ühendeid.

Autotroofsed taimed
Autotroofsed bakterid
Autotroofsed protistid

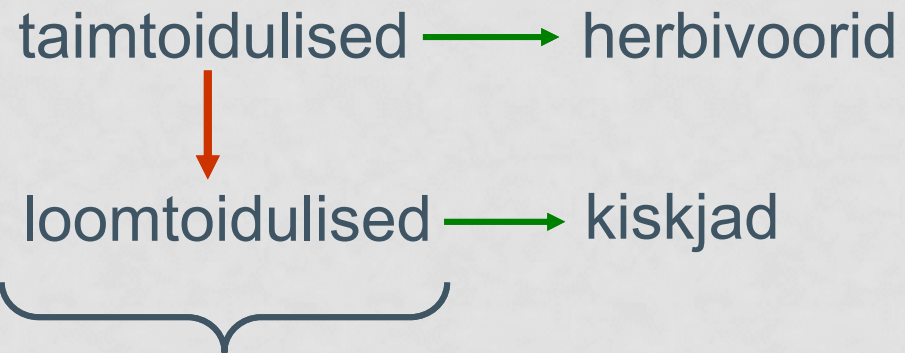
tootjad
ehk
produtsendid

toiduahela
1. lüli

toiduahela
2. – x. lüli

Loomad - heterotroofid, kes vajavad eluks valmis orgaanilisi ühendeid.

tarbijad ehk **konsumendid**

Kasutavad toiduks elusaid organisme

Mikroorganismid, seened ja osa selgrootuid loomi - kes lagundavad surnud produtsente ja konsumente.

destruendid

Toiduahela viimane lüli

Toiduahel = produtsent → konsument → destruent

Laguahel = jäägid + surnud organismid → anorg. ained

Toiduvõrgustik - omavahel põimunud toiduahelate kogum

on isereguleeruva ökosüsteemi alus

populatsioonide arvukuse regulatsioon

ökoloogiline tasakaal

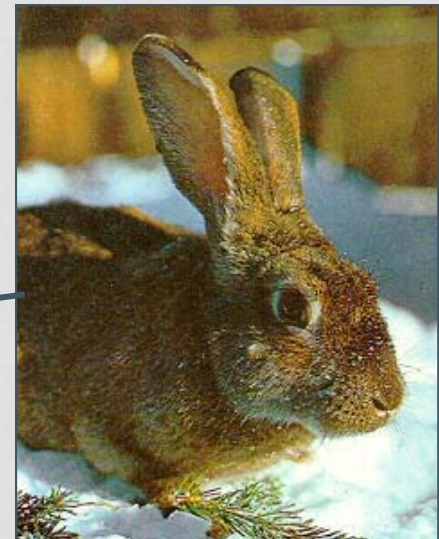
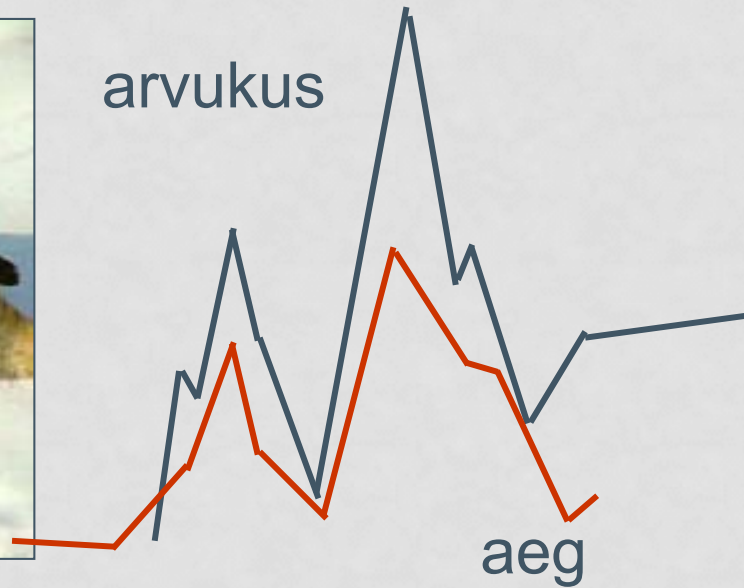
Kirjutage 1 toiduvõrgustik (vähemalt 8 lülist) vabalt valitud ökosüsteemi kohta. Märkige ära ka ökosüsteemi nimi!

Iga troofiline tase reguleerib eelneva lüli arvukust ja mõjutab ka järgneva lüli arvukust!

populatsioonilained

arvukus

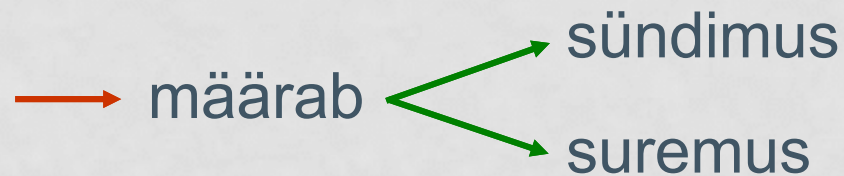

Muutused ökosüsteemides...

ökoloogiline tasakaal

populatsioonide arvukused on püsivad

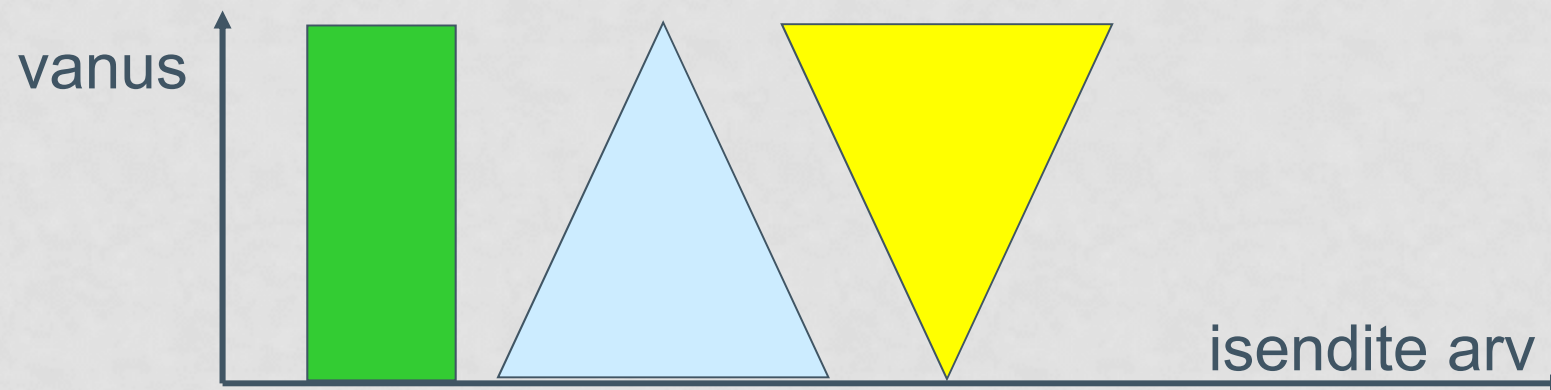
Stabiilne populatsioon - sündimus ja suremus on tasakaalus

Kasvav populatsioon - sündimus ületab suremuse

Kahanev populatsioon - suremus ületab sündimuse

Kuidas muutub nende populatsioonide arvukus?

populatsioon	arvukus
stabiilne	püsib
kasvav	suureneb
kahanev	väheneb

Biosfäär

... elu sisaldav kiht ümber Maa

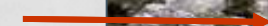
õhk

vesi

muld

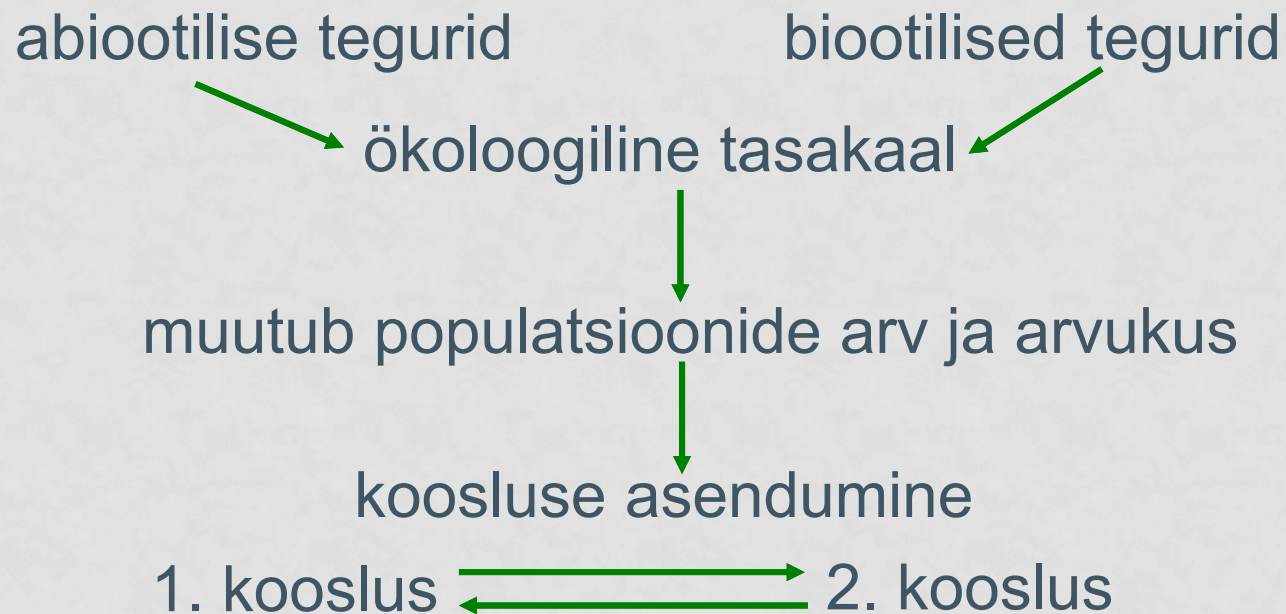
40 km

Biosfäär

Biosfäär - Maad ümbritsev elusloodust sisaldav kiht.

Biosfäär hõlmab litosfääri (Maa väline tahke kivimkest), pedosfääri (litosfääri ülemine osa – muld), atmosfääri (Maad ümbritsev õhukest) ja hüdrofääri (Maa sees olev, kattev ja ümbritsev veekeskkond).

Bioom – sarnaste ökosüsteemide kogum (nt kõrb, troopiline vihmamets, parasvöötme heitlehine mets)

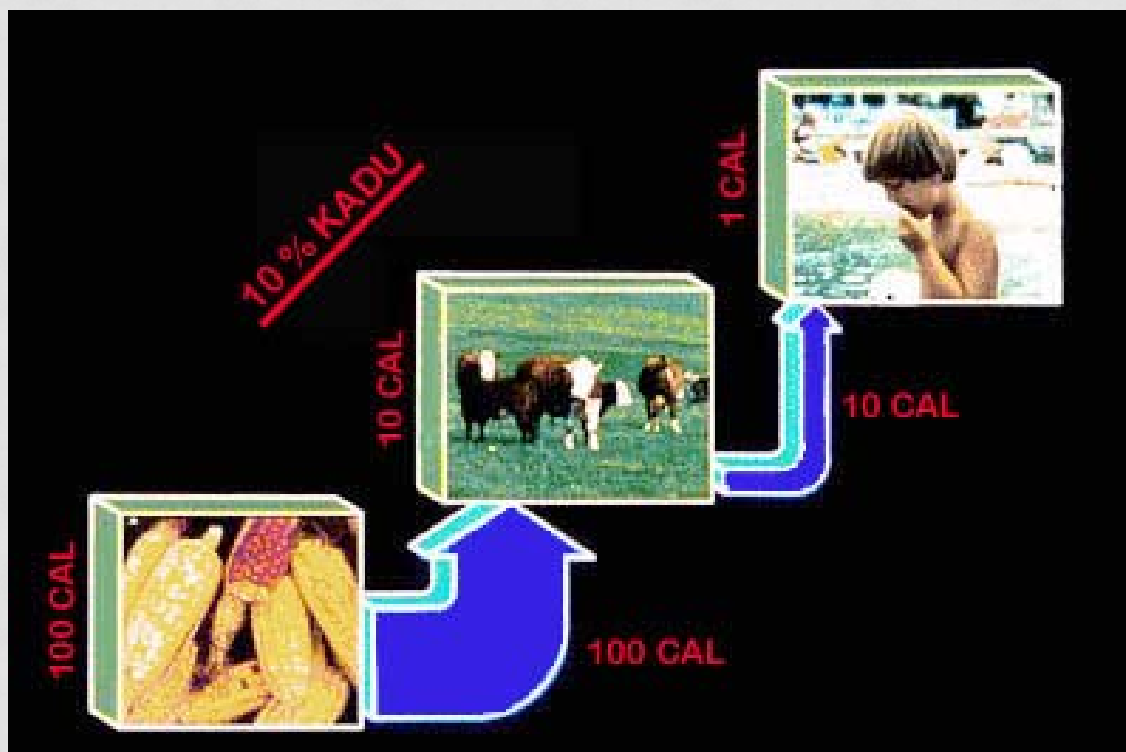
Näiteks: raie, saastus, maapinna kerkimine jne.

Millised on pöörduvad ja millised pöördumatud muutused?

Ökoloogilise püramiidi reegel...

... iga järgneva troofilise taseme biomass on u. 10% eelneva troofilise taseme biomassist.

Biomassi püramiid:

1 kg

10 kg

100 kg

1000 kg

Biomassi püramiid

- ühe toiduahele kõik troofilised tasemed
- biomass kujutatuna ristkülikutena
- üksteise peal alates 1. troofilisest tasemest
- ristküliku pindala = troofilise taseme biomass

Ülesanne: joonistada biomassi püramiid, mille 2. astme tarbijad toituvad 1 tonnist taimedest

Aineringe

Aine liigub ökosüsteemis **tsükliliselt, energia ühesuunaliselt** (1% taimedeni jõudnud valgusenergiast kasutatakse ära).

Elemendid läbivad muundudes **toidu- ja laguahela**.

Veeringe hõlmab veekogusid, põhja- ja pinnavett, aurumist, sademeid ning muidugi ka organisme.

Süsinikuringe puhul on kõne all fotosüntees, hingamine, kõdunemine, fossiilsed kütused ja põlemine, kuid ka vulkaanide- ja inimtegevus.

Lämmastikuringes on oluline bakterite (sh mügarbakterite) tegevus, surnud organismide ja väljaheidete lagunemine jm₃₅

4. NÄDAL (2 TUNDI)

KORDAMINE